

LIFE Helnæs - større naturværdier

Naturstyrelsen har i årene 2010 - 2013 gennemført et større naturgenopretningsprojekt - LIFE Helnæs - i Bobakkerne og på Maden. Projektet er gennemført i samarbejde med lokale lodsejere. Formålet med projektet er at forbedre naturtilstanden og bevaringsstatus for naturtyperne *eng*, *mose* og *overdrev*, og forbedre bevaringsstatus for orkidéen *mygblomst* og padderne *strandtudse* og *stor vandsalamander*.

Mere overdrev, mere lys og mere robuste bestande

Overdrevet ved Bobakkerne er blevet udvidet mod syd. LIFE projektet har gjort det muligt at udlægge 14 ha tidligere landbrugsarealer til græsland, som fremover skal afgræsses med kreaturer eller bruges til høslæt. Med tiden vil overdrevsplanterne fra Bobakkerne sprede sig på de gamle marker, som med årene vil udvikle sig til *overdrev*. Udvidelsen betyder bedre livsbetingelser og spredningsmuligheder for de planter, insekter, padder, krybdyr og fugle, der er tilknyttet det lysåbne overdrev.

På vej tilbage til Helnæs gamle kulturlandskab

Indtil 1950 var der et rigt fugleliv og mange forskellige dyre- og plantearter på den fugtige Helnæs Made. I 1950'erne valgte man at lave en effektiv afvanding af Maden, fordi man havde brug for mere landbrugsjord. Det betød en nedgang i antallet af vilde dyr og planter. Siden 1990'erne er der arbejdet på at genskabe den rige natur, der tidligere fandtes på Helnæs Made. I forbindelse med LIFE Helnæsprojektet er landbrugsarealer blevet omlagt til enge og strandeng, og vandstanden er blevet hævet på 60 ha af den sydligste del af Helnæs Made.

Strandtudsen, der kendes på den gule rygstribe, og *stor vandsalamander* med den vortede hud, er sjældne padder i Danmark. De findes på Helnæs Made, og den hævede vandstand med fugtige lavninger og vandhuller har forbedret livsbetingelserne for de to sjældne dyr.

Svanemærket tryksag - licenc nr. 541-072

Helnæs, en halvø i det sydlige Lillebælt

Særpræget og storladne natur, godt havørredfiskeri og romantisk landsbyidyl venter den, der besøger Helnæs.

Kører du ad den smalle vejdamning Langøre, ud til Helnæs, møder du et imponerende landskab. Forrest ligger Bobakkerne med Halen som en kæmpe vold, der om sommeren farves af de mange vilde blomster, og hvor du kan følge en vandre-rute i det kuperede terræn.

Som kontrast til Bobakkerne finder du længere mod syd det vældige engområde Maden. Her er også en vandrute, hvor du kan opleve mængder af fugle året rundt, og her er en fredfyldt badestrand ud mod Lillebælt.

Den lynhurtige vandrefalk er en hyppig vintergæst på Maden.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Forside: Freelance Luftfoto. Øvrige fotos: Bert Wiklund, Per Scharns Christensen, Helge Sørensen, Helle Hjorth. Illustration svale: Jens Overgaard Christensen. Layout: Hjorth-Freelance.

Helnæs

- 1 Flødebøtten. Lavvandet lagune med mange vadefugle. Gå ikke tæt på fuglene i yngelperioden (1. april - 15. juli). Forstyrres fuglene, er der risiko for at ungerne dør.
- 2 Halen. Velbevaret ås med overdrevsvegetation.
- 3 Bobakkernes 2 km lange vandrute går lige forbi Bogård, som har givet navn til bakkerne. I 1500-tallet blev gården etableret ved at rydde skov, og den kongelige skovfoged på øen fik bopæl her. En mindesten er opsat af Boslægten lige overfor gården.
- 4 Naturskolen Helnæs Mølle med udlejning af sejl- og robåde, kanoer og kajaker (dog kun med naturvejleder). Møllen er åben for publikum. www.helnæsmoelle.dk
- 5 Dæmning og pumpe, der reuglerer vandstanden i Maden. Her var den gamle søs udløb, også kaldet Mindet.
- 6 Åledybet, som det aldrig lykkedes at afvande. Fra Helnæs By er der fin udsigt over søen, hvor store gåseflokke og andre vandfugle ofte holder til.
- 7 Hjertet af Maden, hvorfra den afmærkede vandrute går. Ruten er 2,7 km.
- 8 Helnæs Fyr er 28 m højt og bygget i 1901.
- 9 Tiæregryden, hvor fiskerne indtil 1960'erne har slidt med at tjære de store bundgarn, som blev sat ved kysten for fange sild og ål.

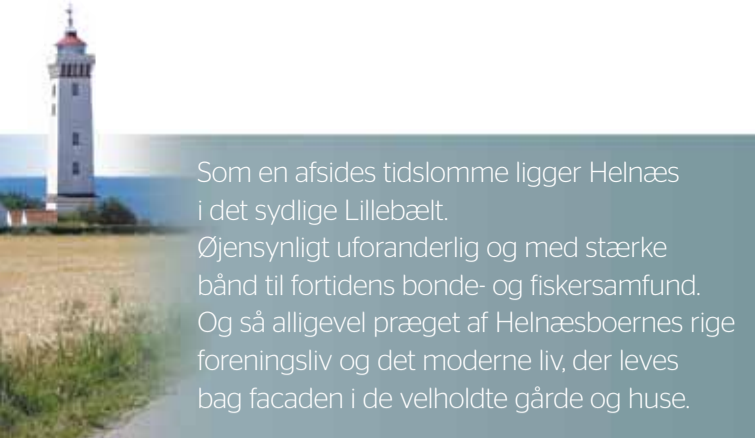
- Statejet
- Offentlig skov
- Privat skov
- Information
- Parkering
- Toilet
- Udsigtspunkt
- Badestrand
- Picnicplads
- Shelter
- Teltplads
- Bålplads
- Camping
- Pumpestation
- Dige
- Grusvej, bilkørsel tilladt
- Vandrute

Færdsel i området

På offentlige områder og strande må du færdes til fods overalt hele døgnet.
 På private, udyrkede arealer, der ikke er indhegnet, må du færdes til fods fra kl. 6 til solnedgang.

I private skove må du færdes til fods og på cykel på anlagte veje og befæstede stier fra kl. 6 til solnedgang.
 Det er tilladt at gå og cykle på veje og stier i det åbne land.
 Din hund skal ALTID føres i snor - undtagen på stranden, hvor den må løbe løs fra 1. oktober til 31. marts, hvis du har den under kontrol.

Som en afsides tidslomme ligger Helnæs i det sydlige Lillebælt. Øjensynligt uforanderlig og med stærke bånd til fortidens bonde- og fiskersamfund. Og så alligevel præget af Helnæsboernes rige foreningsliv og det moderne liv, der leves bag facaden i de velholdte gårde og huse.

Bobakkernes tilblivelse

En del af Bobakkerne er Helnæsåsen, som starter vest for Galgebakken og fortsætter som en markant kam på Halen. Åsen dukker op som bakker på østkysten af Agernæs for at fortsætte på Fyn ved Brunshuse, hvor den er gravet bort. I stenalderen var Helnæs og Agernæs øer, men de er blevet forbundet med hinanden og Fyn af strandvolde, der er aflejret af havstrømme.

En ås er en langstrakt bakke dannet i en sprække i isen under sidste istid. Grus og sten er ført med smeltevandet og aflejret i issprækken. Grus og sten er værdsatte materialer til veje og huse. Da man i 60'erne var ved at grave alle danske åse væk, blev der vedtaget en råstoflov. Huller i Helnæs ås vidner om, at udnyttelsen var begyndt, men blev stoppet i tide.

Enden er nær, når Kropsten vender sig..

Rundt langs Helnæs kyster ligger store sten; den største af dem hedder *Kropsten*. Det siges om den sten, at den en dag vil vende sig, og det skal være et tegn til at den yderste dag er nært forestående.

Kilde: Fynske Sagn af Anders Uhrskov, 1929

Tre slags svaler

Kommer du til Helnæs i højsommeren, kan du opleve Danmarks tre arter af svaler: *Landsvale*, *bysvale* og *digesvale*. Landsvalen bygger rede i stalde og lader. Bysvalen bygger sin rede under udhæng fx på Helnæs Fyr. Digesvalen graver sine redehuller i klinerne ved kysten. Svalerne lever af de insekter, der findes på overdrev, enge og ved vandhullerne.

Kvæget i hegningerne

I Bobakkerne og på Maden græsser robust kvæg som her Skotsk Højlandskvæg, Hereford, Galloway eller Dexter. Dyrene er uundværlige ved naturpleje af de lysåbne landskaber. Kreaturerne er fredelige, men hold god afstand til dem, og gå aldrig mellem ko og kalv. Hvis du har hund med i hegningen, SKAL den være i snor.

Madens tilblivelse

I stenalderen stod havet højt, og Helnæs Made var en lavvandet vig. Havstrømme fra syd har i læ af Lindehoved aflejret sten og grus i volde. Disse strandvolde er bygget uden på hinanden mod nord, og til sidst er vigen blevet til en strandsø. Strandvoldene krummer indad og kan stadig ses i terrænet, når man går på det yderste af Maden. Visse steder er de dog udviskede, da her er gravet skaller, ral og tørv.

Vindmotor og pumpehus. Foto fra 1950'erne, venligst udlånt af Helnæs Lokalhistoriske Arkiv.

Et godt sted at bo

Der har levet mennesker på Helnæs siden stenalderen, og nogle af de tidligste spor efter dem er de fem gravhøje, der ligger markant i landskabet på bakkerne syd for Maden. Stedet har været ideelt, for for det var let at supplere landbrug og jagt med fiskeri i Lillebælt. Desuden har halvøen ydet en god beskyttelse mod angribende fjender, og det har været let at nå ud til det åbne hav. Helnæs er nævnt første gang i 1231 i formen "*Hælgænæs*", der betyder "hellige næs". Navnet hentyder muligvis til, at her har foregået hedenske handlinger til gudernes ære. De omkring 250 mennesker, der i dag lever på Helnæs, oprettholder et aktivt foreningsliv, med særlig vægt på selskabelighed og kultur. Foreningerne kan findes på hjemmesiden www.helnaesboer.dk En af foreningerne er Helnæs Lokalhistoriske Arkiv, hvor du kan få meget mere at vide om Helnæs' spændende historie: www.helnaes-lokalarkiv.dk

Vinter på Maden

Vinteren kan være rå på Helnæs, men det er en god årstid at opleve fuglelivet. Allerede på vej over dæmningen, Langøre ses tusinder af rastende blishøns, ænder, ederfugle, skarver. Havørnen, som er blevet meget udbredt de senere år, ses ofte jage vandfuglene.

På Maden raster tusinder af gæs. Ser du gæssene gå i luften under stort postyr, så kik efter havørnen, måske er den på gåsejagt.

Om vinteren er der også andre rovfugle på Maden. Du kan være heldig at se vandrefalk, blå kærhøg og musvåge. Sidst på dagen jager mosehornugle lavt over Maden, eller den holder udkig fra en tue eller en hegnsplæl.

En sulten havørn kan sende tusinder af gæs på vingerne, når den søgende glider hen over landskabet.

Kort fra 1769. Indtil midten af 1700-tallet kunne Helnæsboerne sejle helt ind til Helnæs By. Holmene i vigen blev brugt til græsning af kreaturer, og der var et godt ålefiskeri i vigen, heraf navnet Åledybet. I 1780'erne blev de naturlige strandvolde udbygget, og der blev lavet en sluse, så man kunne holde det meste af vandet ude fra Maden. Senere benyttede man vindmøller til at pumpe vandet fra Maden ud i Lillebælt. Nu kunne de tidligere strandenge opdyrkes. I 2013 har projekt LIFE Helnæs igen hævet vandstanden på Maden, dyrkningen er ophørt, og kreaturer afgræsser hele det store område.

Køer på Maden i 1914 med Helnæs Kirke og sprøjtehus i baggrunden

Masser af planter

De mange naturtyper på Helnæs er levested et væld af forskellige planter, som igen tiltrækker insekter og sommerfugle. I de næringsfattige overdrev på Bobakkerne vokser feks. *bakketidsel*, *nikkende limurt*, *bakkenellike* og *smalbladet timian*.

På Maden er de fugtige og kalkrige enge levested for bla. *majgøgeurt*, og på Madens mere tørre områder vokser den spinkle *engelskgræs* i tætte bestande, hvor blomsterne næsten danner lyserøde skyer over strandengen i starten af maj.

På det sandede strandoverdrev ved Mindet i Madens nordlige del, vokser den gråblå *strandmandstro*, som med sine stive stængler og læderagtige blade kan modstå det barske og salte vejrlig ved havet. Både strandmandstro og majgøgeurt er fredet, og må ikke plukkes.

En humlebi samler nektar fra strandmandstro

Bakketidsel

Majgøgeurt